

Karpiński, Rafał

"Revue Internationales d'Histoire Militaire", nr 46, 1980, Edition de la Commission Turque d'Histoire Militaire, Ankara 1980 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 72/1, 171-172

1981

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

i zakres chronologiczny badań. Pierwotne zainteresowanie szeroko rozumianą mistyką przemieniły się w badanie życia wewnętrznego, tożsamego z francuskim *spiritualité*, rozumianego jako „system wartości, zasad i metod służących w zdobywaniu doskonałości”; ów system czy raczej systemy tworzą mistrzowie życia wewnętrznego. Wyodrębnia się tym samym życie wewnętrzne od religijności czy też pobożności ludowej, bowiem „duchowości ludowej nie ma”. Ta należy raczej do życia emocjonalnego niż intelektualnego.

Niniejsza książka wbrew tytułowi poświęcona jest nie tylko życiu wewnętrznemu, określönemu w innym miejscu jako religijność osób i grup (odczuwa się tu chwiejność stosowanej terminologii), ale także szerzej pojętej religijności i historii Kościoła. Chronologia obejmuje wieki X—XX, problematyka polska dominuje i przedstawia się ją na tle ogólnoeuropejskim.

Zgrupowane w tomie studia ułożono w pięć działów: I. „Drogi syntezy” ma charakter teoretyczny i dobrze oddaje ewolucję myśli autora; II. „Studia monograficzne” ukazują m.inn. duchowość zakonną (benedyktynów, dominikanów, krzyżaków), religijność późnośredniowieczną, potrydencką) należy tu bodaj najważniejsza rozprawa z niedrukowanych: „Problematyka religijności w epoce potrydenckiej”) oraz wybrane postaci z XIX w. (Bogdan Jasiński, ks. Bronisław Markiewicz); III. „Drobne prace i artykuły” grupuje, poza dwoma, drukowane rozprawki, które traktować należy jako szkice czy konspekty większych prac. Dotyczą one m.inn. jezuitów, św. Stanisława Kostki, św. Brygidy i Doroty z Mąków; IV. „Źródłowe przyczynki i materiały” zawiera nieznanne w czasie opracowywania wymienionego wcześniej tomu poświęconego Annie Marii Marchockiej (1603—1652) materiały z biblioteki klasztoru na Wesolej w Krakowie, dotyczące tej karmelitanek bosej, w tym spis cudów; V. „Recenzje” liczy stron 14, recenzji zaś osiem, w tym jedną wcześniej drukowaną. Sądzę, że bez szkody dla czytelnika można je było pominąć, mają bowiem przede wszystkim charakter sprawozdawczy, a dotyczą czasem książek sprzed trzydziestu kilku lat. Poważnie daje się odczuć brak indeksów, w tym rzeczowego.

Wydawnictwu należy się podziękowanie za udostępnienie ważnego, rozproszonego dorobku K. Górskiego. Oby prezentowany tom inspirował badania nie tylko nad życiem wewnętrznym poszczególnych szkół i pokoleń, ale gruntowne badania nad religijnością masową (ten termin wydaje mi się szczęśliwszy niż „religijność ludowa”). W tym zakresie robi się niewiele, a niejedna z prac, co gorsza, razi dyletantyzmem, bądź ociera się o banał. Zaś bez przebadania religijności nigdy w pełni nie zrozumiemy społeczeństwa polskiego.

R.K.

Revue Internationale d'Histoire Militaire, nr 46, 1980, Edition de la Commission Turque d'Histoire Militaire, Ankara 1980, s. 298.

Kolejny numer czasopisma opracowany przez historyków tureckich w całości poświęcony jest wojskowym dziejom Turków. Artykuły w języku angielskim (ze streszczeniami francuskimi) obejmują okres od ekspansji Seldżuków (bitwa pod Mantzikert w 1071 r. tur. Malazgirt) do XX wieku (udział brygady tureckiej w wojnie koreańskiej i przymierza tureckie po ostatniej wojnie).

Historyka polskiego mogą zainteresować dwie rozprawy: M. Erendila „Emergence of the Ottoman State: an Outline of the Period between 1299—1453”, który nieco miejsca poświęcił bitwie pod Warną (s. 55—57) oraz A. Arkayina „The Second Siege of Vienna (1683) and its Consequences”. Wszystkie artykuły, z wyjątkiem jednego, opracowali wyżsi dowódcy armii tureckiej. Oparte są na

opracowaniach i pozbawione przypisów. Niestety nie wnoszą wiele nowego zainteresowanym historykom. Charakteryzują się też brakiem krytycyzmu np. w zakresie szacowania wojsk przeciwnika. I tak liczebność wojsk chrześcijańskich pod Warną określono — za tureckimi źródłami — na 100 tys. zaś wojsk tureckich na 45 tys. (por. prace J. Dąbrowskiego i B. Cwetkovej), zaś oddziałów pod Wiedniem *respective* na 135 tys. i 60 tys. W konfrontacji z historycznowojskowym dorobkiem tureckim znacznie lepiej wypadają w powyższych kwestiach historiografie polska, bułgarska czy austriacka.

R.K.

Jan Szymczak, *Grody w Polsce środkowej i zachodniej w okresie rozbitcia dzielnicowego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego”, Nauki humanistyczno-społeczne, Folia Historica, seria I, r. 70, Łódź 1980, s. 119.

Praca rozczarowuje. Autor wychodzi z nieco idealistycznego założenia, że grody sprzed i z okresu rozbitcia dzielnicowego służyły do obrony przed wrogiem zewnętrznym. Przyznaje, że sieć grodów dużych i średnich z okresu rozbitcia dzielnicowego pokrywa się w zasadzie z siecią grodów zjednoczonego państwa pierwszych Piastów. Są to po prostu te same grody. Trzeba powiedzieć wprost, że w momencie lokalizacji służyły one ku obronie władzy tyleż przed wrogiem „zewnętrznym”, co i przed miejscową ludnością. W tym zawiera się główna przyczyna ich upadku w miarę zakorzeniania się aparatu władzy w społeczeństwie. Zanik silnych „garnizonów” nie wynika też wyłącznie z osłabienia władzy, ale też i z przybliżenia się jej do poddanych w wyniku podziału na dzielnice. W pracy J. Szymczaka nie można znaleźć odniesień do problemu organizacji gospodarki książęcej, tak żywo przecież dyskutowanego w ostatnich czasach. Z czynników leżących poza sferą stosunków społecznych i politycznych, czy gospodarczych autor dostrzega m.in. przemiany klimatyczne, jako jedną z przyczyn ucieczki z nisko położonych grodów i odstąpienia od tego modelu fortyfikacji, trzeba jednak zaznaczyć, że nie była to przyczyna konieczna — grody można przenosić (przykład Warszawy: Stare Bródno — Jazdów). Ogień jako środek oblężniczy przy zdobywaniu grodu wykorzystywany był zawsze — trzeba więc znowu powiedzieć wprost, że rewolucję w budownictwie obronnym spowodowało „wynalezienie” na ziemiach polskich cegły — budulca łatwo dostępnego a trwalszego pod każdym względem od drewna. Brak tu też analizy wysiłku inwestycyjnego w zakresie budowy grodów w poszczególnych fazach rozbitcia na dzielnice.

W sumie najciekawsze w pracy jest zebranie, speriodyzowanie i skartowanie tzw. grodów stożkowych, niewielkich forteczek, dających oparcie rycerstwu. Autor widzi w ich powstawaniu przejaw wzrostu znaczenia rycerstwa, połączony z tendencją do rozdrobnienia feudalnego w państwie. Niestety, przy tak ogólnikowym stwierdzeniu kończy się interpretacja. Umknęła okazja, by dowiedzieć się wreszcie czegoś bliższego o kategorii rycerstwa, która owe gródki wznosiła, o okolicznościach budowy, o związkach między tymi inwestycjami a pozycją fundatorów (rodów, rodzin). A można by tego spróbować!

Dużo uwagi poświęca autor lokalizacji grodów w sieci komunikacyjnej. Ale jest to już problem tak banalny, że warto zająć się wreszcie takimi grodami, które leżą poza siecią komunikacyjną, bo to przynajmniej coś osobliwego.

Z.M.